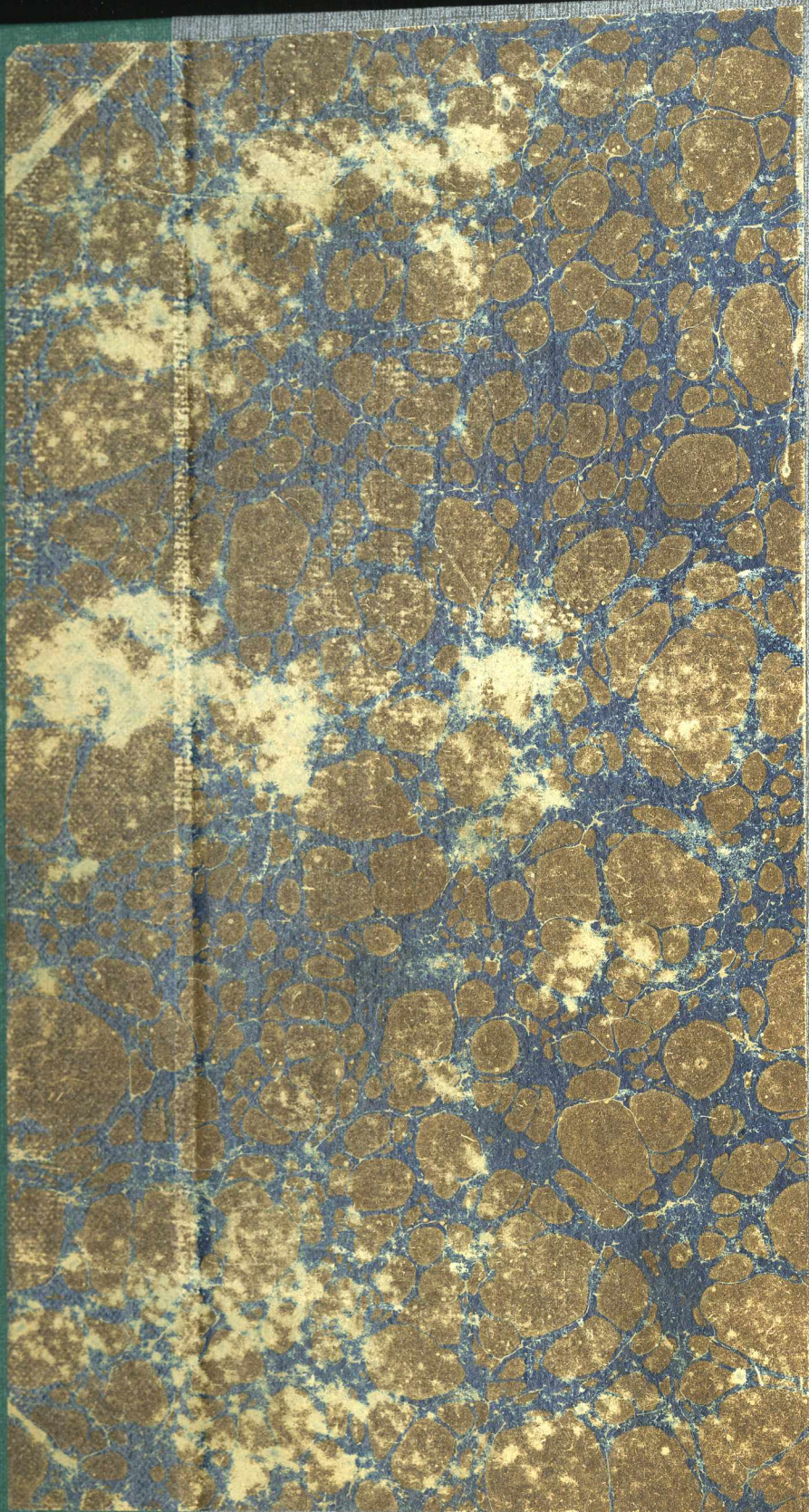

Politikai
Törpíratok.

121.

001 0005 850 678

121

1052

AZ

MESENYI SÁNDOR
Könyvkereskedő
TUDÁSA
PÉSTER
Könyvtár 1861-1871. évi

EGYHÁZ ÉS A HÁZASSÁG.

EGYHÁZTÖRTÉNETI TANULMÁNY

TEKINTETTEL

A POLGÁRI HÁZASSÁGRA.

IRTA

EGY PÁP.

(Tzeberényi Lajos.)

8.

PEST,
AIGNER LAJOS
1870.

UNIVERSITÄT ZÜRICH
BIBLIOTHEK
KONSTANZ
KÖNIGL. BIBLIOTHEK
ZÜRICH

DE. BAS. RA. 612A

Mindent megvizsgáljatok ; a jót tartsátok meg!

Pál apostol.

1. Tessal. 5, 21.

I.

A polgári házasság a legtöbbet emlegetett, leghevesebben vitatott napi kérdések egyike. A házasság tisztán és kizárólag polgári szerződés, melyhez a vallásnak és egyháznak semmi köze, mondják egyfelől, és ha az egyház hozzá mégis jogot tart, az nem egyéb visszaélésnél, melyet meg kell szüntetni, vagy, mint mondani szokás, a házasságot az egyház alól emancipálni. Másfelől az egyház intra dominium levén, a házasság iránti jogát nem egykönnyen akarja föladni, mely jogának támogatása végett azon, szerinte legfontosabb érvet hozza fel, hogy a házasság szentség, s az egyház kezdettől fogva birtokában volt azon jognak, hogy a házasságot nem csak megáldja, hanem tetteleg meg is kösse, s a mely házasság nem egyháziilag kötött, az nem egyéb ágyasságnál. Így állnak szemközt az ellentétek.

A kérdés hihetőleg nem sokára hazai törvényhozásunk tárgyalása alá levén kerülendő, bizonyo-

san nem csak kívánatos, hanem szükséges is, hogy iránta ne csak a képviselők, hanem minden honpolgár, nevezetesen mindazok, a kik az ezután kötetendő házasságok által érdekelvők, tisztába jöjjenek. Mert hogy az olyan törvény, mely nem a nemzet közérzetéből folyt ki, nem csak nehezen gyökeresedhetik meg, hanem a végrehajtásnál számtalan szirtbe ütközik, azt hazánk és más nemzetek példája eléggé bizonyítja. Legyen elég e részben csupán az 1868: 38. a közoktatást szabályozó törvény-cikkre hivatkoznunk. Ma már mindnyájan belátjuk, mennyire lett volna szükséges az e törvényben foglalt magasztos eszmékre nézve a fogalmakat magának e törvénynek meghozatala és szentesítése előtt tisztáznunk.

Akkor az alkalmazás bizonyosan nem találkozónék annyi akadálylyal, mint azt fájdalommal kell tapasztalnunk, úgy hogy a kishitűek már is kételkednek, vajjon a természetesen származott és mesterségesen előidézett ellenszenv folytán fog-e sikerülni a törvénynek érvényt szerezni. Nincs pedig szomorúbb tünemény és veszedelmesebb jelenség, mint ha a minden törvényes kellékekkel biró törvény végre nem hajtható. Ez egyébiránt nem is csoda; a nevelés által minden szüle érdekelve van, nem csupán az, kinek alkalma volt fensőbb műveltségre szert tenni, vagy legalább az országgyűlési tárgyalásokat figyelemmel kísérni. És mégis vajjon mit tettünk előlegesen, hogy népünk a községi iskolák eszméjével megbarátkozzék? Sőt a törvény szentesítése után hónapokkal e törvény külön ma-

gában kapható sem volt, magyar nyelven sem. Hazánk más nyelvű lakosainak pedig annál kevésbé volt alkalmuk vele megismerkedetni. Csoda-e aztán, ha elfogultság és roszelelkűség szabad tért talált ámító izgatásaira?

E tapasztalást jó lesz a törvényhozó testületnek szem előtt tartania akkor is, midőn — mint előre látható — a polgári házasság ügye a tárgyalás asztalára fog kerülni.

Egyébiránt bármikép fog e divatossá vált kérdés eldőlni, minden esetre kívánatos, hogy ez az örök igazság tántoríthatatlan elvei szerint történjék. E sorok írója előlegesen is kijelenti, hogy sem az egyház mellett, sem ellene részrehajlás nem vezet. De épen oly kevéssé engedi magát divatos jelszavak által kormányoztatni, és azért, mivel a polgári házasság pártolását ez idő szerint a liberalismus attributumának szokták tekinteni, nem akar ennek föltétlenül hódolni, hanem mint mindenben, itt is keresi az igazságot. E célból kezébe vevén a *magistra vitae*, a történet, szövétnékét, ennek világánál kereste az igazságot. A mennyiben az erre vonatkozó adatokat, másoknak utasításai nyomán is föltalálnia sikerült, úgy hiszi, hasznos szolgálatot fog tenni polgártársainak, ha tanulmányai eredményét e lapokon röviden előttök is feltárja. Annál inkább kell pedig e tekintetben a történet tanúbizonyosságához folyamodnunk, mivel az egyik rész határozottan állítja, hogy a házasság kötése mindig az egyház kétségbe nem vont jogaihoz tartozott, míg a másik rész ezt épen olyan állhatatossággal ta-

gadja. Azonban a tényállás tüzetes bebizonyítására még eddig egyik fél sem vállalkozott. E lapok földadata tehát azon viszony földerítése, mely az egyház és házasság közt különböző korszakokban létezett. E viszony ismerete annál szükségesebb, mert csak ennek nyomán járhatunk el biztosan az egésznek elintézésénél. Senki sem kívánhatja ugyanis sem azt, hogy az állam, sem azt, hogy az egyház jogtalanságot szenvedjen.

Az elmondottakból önkénynt következik, hogy itt kevésbé lesz dogmákkal, mint történeti tényekkel dolgunk; a mennyiben azonban azok is idő folytán nyertek határozottabb alakot, egészen még sem lesznek mellőzhetőek.

II.

Mielőtt a keresztyén házasság foglalná el figyelmünket, már a történeti előadás is kötelességünkké teszi, hogy a legbensőbb, a családi viszonyt alapító intézményt már a keresztyénség előtti korban, nevezetesen némely vad népeknél, továbbá különösen a zsidóknál, legalább röviden megtekintsük. De már ebből is következik, hogy a házasságot tisztán egyházi intézménynek nevezni nem egyéb, mint fallacia; mert hiszen ha az egyházból venné eredetét, akkor az egyház létezése előtt a házasságnak sem lehetett volna léteznie.

Másfelől a történet tanúsága szerint bizonyos, hogy a legvadabb népek közt is a házasság kötése bizonyos vallásos szertartásokhoz volt csatolva. Föltéve azonban, hogy azon ünnepélyeket, melyek-

kel a házasságot kötötték, nem akarnók is vallásosaknak elismerni, annyi mégis bizonyos, hogy azok különbözők voltak, mint más, péld. az adás-vevési szerződéseknél előfordulók. Ez ünnepélyek közt legnagyobb szerepet játszott — s így van ez a vad népeknél ma is — a menyegzői lakoma. Az ó kor népei azonban legtöbb esetben a házasság kötéséhez egyszersmind *symbolicus*, többnyire vallásos szertartásokat csatoltak. Ugyanezt tapasztaljuk az izlam követőinél is Aleppóban, hol a házasság érvényes kötéséhez egy iman jelenléte kívántatik. Egyébiránt mindez ünnepélyek becse azok minőségétől s a résztvevők hozzájuk csatolt érzületétől függ. Hogy pedig ennek alapja, ha nem is mindig, de a legtöbb esetben, valamely fensőbb lénytől vagy lényektől való függés, alig szükséges említünk. Ide sorolhatók a szüzességi áldozatok, a rosz istenségek engesztelése, a házasság termékenységének kieszközlése, s általában az istenek anyagi és szellemi áldásának megszerzése.

Csak egy ilyen példát hozunk itt föl, azon szertartásokat t. i., melyek legalább még néhány évtized előtt Izlandban voltak szokásban. A vőlegény néhány héttel a menyegző előtt valamely meredek sziklára keskeny ösvényt tartozott csinálni, s a házassági áldás után aráját a kavicscsal földött ösvényen fölvezetnie, míg a szülők és lakadalmas nép alúl állván, a fölmenőket figyelemmel kísérték, ügyességökből vagy sikeres menetökből következtetve szövevségök boldogságát vagy szerencsétlenségét. Az új házasok az egész napot a sziklán töltötték,

meszsziről nézve a lenn vígan folyó multságot. Ezt a házasságban szükségelt nélkülözésben és önuralomban való gyakorlatnak tekintették. Estve a fiatal házaspárt diadallal vezették le az e célra szánt kunyhóba, hol házasságuk első három napját együtt töltötték. Ime a házassági pogány szertartásoknak maradványa. És hány ilyen lehetne nálunk is földériteni, ha a lakadalmi szokások eredetét és jelentését az idő ki nem törölte volna az emlékezetből!

Vessünk most egy pillantást a zsidók házassági szertartásaira, melyek annál fontosabbak, mivel az első keresztyének nagyon sok ősi szokást vittek át magokkal az új vallásos intézményekbe.

Itt már a legrégibb korban is, midőn a zsidók többnejűségben éltek, különbséget tettek a házasság és ágyasság közt. Nevezetesen a házasságot a férj ünnepélyes eljegyzés és bizonyos megszabott ajándékok által tanusította. Mutatja ezt Rebekának Izsák általi eljegyzése. 1. Móz. 24, 22, 53. Még inkább mutatja Ábrahám példája, kinek vagyonát a nejétől származott Izsák öröklé, míg ágyasainak fiait bizonyos összeg pénzzel elégité ki. Lásd 1. Móz. 25.

Izsáknak főnebb említett példája arra is enged következtetni, hogy a valóságos házasság csak az eljegyzés után bizonyos idő elteltével következett; mert Rebeka testvérei kívánták, hogy az eljegyzés után még tíz napig náluk maradjon. A házasságot tanúk jelenlétében kötötték. A szerződés létesítése körül azonban, úgy látszik, különböző eljárást

követtek. Van említés arról, hogy a vőlegény pénzt adott át a menyasszony tanúinak, valamint már az eljegyzésnél a menyasszonyt atyjától és fivéreitől, úgy szólva, pénzen kellett megvásárolnia. Későbbi időkben írott szerződést adott át a házasság kötésénél az arának és tanúinak. Mindezen szertartások az ágyasok választásánál nem kivántattak. Ugy látszik, hogy a legrégebb korban maga az egyszerű elhálás is elegendő volt házasság kötésére, mi azonban utóbb szigorúan meg volt tiltva, s az e tilalom ellen vétőket megkorbácsolták.

A főnebb említettek megtörténte után következett az ünnepélyes megáldás. Ugyanis szabad ég alatt sátozt készítettek, melybe a vőlegényt férfiak, a menyasszonyt nők vezették be. A jelenlevők „áldott, a ki jő!” kiáltással üdvözölték. Ekkor a menyasszonyt háromszor a vőlegény körül vezették; azután pedig a vőlegény fordult meg egyszer a menyasszony körül, s ekkor megállt mellette. A nők most sűrű fátyollal terítették be a menyasszonyt, s a két jegyes arccal napkelet felé fordult. A vőlegény megfogván a menyasszony kezét, a vendégek „legyetek termékenyek!” üdvözlettel gabonát szórtak rájuk, mely közé a gazdagabbak pénzt is kevertek, s ezt a szegények szedték föl. Ekkor a pap a menyasszony elé állván, s fejét az imádságruhával (tallissal) takarván be, egy serleg bort vett kezébe, s elmondá az áldást. Most a poharat a vőlegénynek nyújtá, hogy igyék belőle s gyűrűt vesz át tőle. Ezt visszaadván, a vőlegény a menyasszony ujjára húzza e szavakkal: Ime e gyűrű által

feleségemmé jegyezlek el Mózes és az izraeliták módja szerint. Ezután két tanú felolvassa a házassági szerződést. A pap más poharat vevén kezébe, újra áldást mond. Miután belőle az új házasok ittak, a vőlegény az első poharat, melyet mindeddig kezében tartott, ha arája hajadon, a falhoz, ha özvegy, a földhöz vágja. Végre a sátort lebontván, a menyegzői lakoma kezdődik.

A menyegző 1. Móz. 29, 27. szerint hét napig tart, mely idő alatt a vőlegény tartozik a menyasszonyt megajándékozni s a házassági szerződést beváltani. Ez időtől fogva a nőnek csak betakart fővel szabad mutatkoznia. Ha jól tudjuk, a házasságkötési szertartások a zsidóknál, kisebb nagyobb eltéréssel, ma is ezekhez hasonlítanak.

* * *

Tekintsük most még meg röviden a rómaiakat. A római jog általában kevésbé vonatkozik az érvényes házasság kötésére megkívántató szertartásokra, mint a némely házasságoknak útjában álló akadályokra. Lettek legyen a római vallási szertartások kezdetben bármi egyszerűek, a puni háborúk után csaknem egészen eltűntek. A nők a szabad köztársaságban nem akartak többé tárgyaknak tekintetni, hanem személyi jogokat követeltek. Hiába küzdött ez ellen Cato; a nők célt értek. Előbb a nő az által, hogy öt férje nőül vette, csak urat cserélt. Férje valóban ura lett, mint e kifejezés a magyar népnél ma is dívik; a nő egészen hatalmában állt, úgy hogy életéről is rendelkezhetett. Hiszen pénzen

vette őt, s a nő is három darab rézpénzzel tartozott megvásárolni azon jogot, hogy férje házába s házi isteneihez mehessen. A papok tíz tanú jelenlétében gabonát áldoztak; a házasságra lépők együtt egy juhbőrön ültek s lisztből (far) és vízből készült sós pogácsát, Italia akkori szokásos ételét együtt ették, honnan a házasságkötésnek „confarreatio“ elnevezése. Ez volt a férj és feleség közti testi és szellemi egyesülés jelképe, melyet hogy nagy tiszteletben tartottak, arról tanúskodik Pliniusnak (lib. 18, c. 3.) e nyilatkozata: *Nihil religiosius confarreationis vinculo est.* *) Ebből következik, hogy ezt vallásos szer-tartásnak tekintették. Volt azonban a rómaiaknál a confarreation kívül még más módja is a házasságkötésnek, az u. n. *coemptio*, vagyis kölcsönös vásárlás. Ennél a férfi egyszerűen kérde a menyasszonytól: akar-e neje lenni? Mire ez igennel felelt. Ezzel az egész be volt fejezve; mert a menyasszony a vőlegény házához ment, s neje lett. De tartozott a férjhez három *assert* (pénz nem) hozni, melyeknek egyikét kezében tartotta s a férjnek adta a kölcsönös vétel jeléül. A másikat lábán hozta, s ezt a házi istenek oltárára tette; a harmadikat erszéyben vivén, a legközelebbi keresztúton elhajította, s így került férje hatalmába. És még egy, ennél is egyszerűbb módja volt a házasságkötésnek, t. i. *per usum*, midőn a nő egy évig szakadatlanul a férjnél lakott. Mindhárom közt azonban legünnepélyesebb és leggyakoribb volt a főnebb leírt *confarreatio*.

Igy volt ez a régi időben. Utóbb, mint említők,

*) Semmi sem szentebb a *confarreatio* kötelékénél.

a viszonyok megváltoztak. Ekkor t. i. egyszerűen aláírták a szabadon meghatározott föltételeket tartalmazó házassági szerződést. Ehhez természetesen semmi vallásos szertartások nem kívántattak; sőt rendszeren a kölcsönös beleegyezés folytán támadt együttlakást a házasság elegendő tanúbizonyságának tekintették.

III.

Ideje lesz, kitűzött célunkhoz közelebb lépni, hogy a házasság és egyház közti viszonyt a történet szövetnekével megvilágítsuk. Annyi bizonyos, hogy az első keresztyén egyház e részben tökéletes szabadsággal birt; mert erre nézve sem a keresztyén vallás alapítója, sem annak első hirdetői semmi bizonyosat nem határoztak. És csakugyan annak, hogy a házasságnak egyházilag kellene köttetnie, s e házasság érvényességét az egyházi férfiak általi összeadás föltételezné, az egész új szövetségben semmi nyomára nem akadunk, noha a házasságnak mindenhol, a hol csak róla megemlékezik, nagy fontosságot tulajdonít, s róla mindenkor tisztelettel nyilatkozik, többi közt ott is, a hol mondja, hogy a püspök egy feleségnek férje legyen. 1. Tim 3, 2. Azt, a mivé a házasság a keresztyén egyházban később lett, hiába keresnők az új szövetségben. Jézus, mint új vallásának alapítója, nem ügyelt a polgári élet szokásaira, ha csak az erkölcsi életet nem veszélyeztették. Ennek kell tulajdonítanunk, hogy csak a há-

zassági elválásra vonatkozó utasításokat adott, ebben sem levén egyéb célja, mint a nőnem nyomasztó helyzetét némileg enyhíteni, s e végett a férj és nő közti viszonyt méltányosan szabályozni. Tudta jól, hogy ha nemzeténél az erkölcsiség biztosítva lesz: a házasságok kötésénél netalán uralkodott visszaélések reformja önkényt be fog következni, s ekkor a még magát föntartott polygamia is monogamiává fog változni, a nélkül, hogy azt szigorú törvény követelné. Elő nem készített, rögtöni változtatás káros következményeket vonhatott volna maga után.

Ha a római törvényhozás Justinián után inkább csak azon kötelezettségekről és jogokról intézkedik, melyek az eljegyzésekből, s megkötött házasságokból folytak — a mennyiben ezek polgári szerződéseknek tekinthetők, — már csak e tekintetből sem lehetett semmi ok a házasságok kötésénél megtartandó egyházi szertartásokra kiterjeszkedni. Azon források, melyekből e törvények származtak, eredetöknél és természetöknél fogva arról hasonlóképen semmit sem tartalmazhattak; ennél fogva e tekintetben is tisztán az egyházra volt bízva: vajjon meg akarja-e tartani, vagy változtatni, vagy végre bővíteni e körüli szertartásait. E szerint az egyháznak szabadságában állt azon egyházi és vallási szertartásokat megszabni, melyeket a házasság ünnepélyes szentesítésére szükségeseknek tartott, csupán arra kellvén ügyelnie, hogy a polgári törvények követeléseit sértetlenül maradjanak, mi annál könnyebben történhetett, minthogy egymással legkevésbé sem érintkeztek.

Az egyház ennél fogva saját törvényhozója volt azon ünnepélyes cselekvényekre nézve, melyeket a házasság kötésénél szükségeseknek tartott. És itt alig volt más teendője, mint hogy a régóta szentesített szokásokat megerősítse és a főnálló gyakorlatot törvényes erővel ellássa. Ha pedig később a házasságot szentséggé emelte, ez által ama szokásokat még inkább megerősítette.

És a körülmények fejlődése csakhamar alkalmat és okot szolgáltatott az egyháznak, hogy figyelmét a házasságok kötésére fordítsa, és az a körüli szertartásokat saját intézményei körébe vonja. Ismeretes dolog, hogy Mózes ha nem is alapította, hanem legalább szabályozta a zsidóknál a házassági ügyeket, annyiban, hogy világosan és határozottan kijelölte: melyik a megengedett, melyik a tilos házasság, név szerint, hogy tilos a legközelebbi rokonok közt. A keresztyénekké lett zsidók átvitték magokkal az új vallási társulatba, sőt nem sokára szaporították is azon eseteket, melyekben a házasság kötése meg nem engedhető. E szabályokat pontosan meg kellett tartani, s az ezek megtartása fölötti örökös az egyház, illetőleg annak tanítói s előljárói föladatához tartozott.

Igaz, hogy az anachoretismusból kifejlődött zárdai élet s ezzel kapcsolatban járó természetellenes nőtlenségi fogadalom, melyet a tudatlanság és balhit a szentség bizonyos fénykörével ruházott föl, némileg csökkenteni látszott a házasság becsét: de azért a törvényes házasság iránti tisztelet végképen

még sem halt ki soha, annál inkább, mivel a férj és nő közti minden más szövetségre büntetések voltak szabva. Annál inkább volt tehát hivatva az egyház öröködni, nehogy ilyen vad házasságok keletkezzenek.

Mig a keresztyén gyülekezetek kicsinyek, csekély számú tagokból állók valának; s őket egymás iránti közérdek lelkesítette, ez érdek bizonyosan házassági kötéseikre is kiterjedt. És vajjon mivel tanúsíthatták volna ez iránti részvétöket vallásuknak megfelelőbben, mint ha az új házásokért imádkoztak s őket megáldották? Hogy pedig az egész gyülekezet nevében ennek imádságát és áldását elmondani a pap, mint az egyháznak képviselője, volt leginkább hivatva, igen természetes. E szokástól már csupán egy lépés kellett azon joghoz, hogy a fensőbb papság, melynek tekintélye mindinkább növekedett, ítélje meg a házasságnak törvényességét; de aztán az is, hogy magának vindicálja annak megerősítését s az egyház előtti k i h i r d e t é s é t.

Ime itt vagyunk a hirdetések eredeténél. Ön-kénytelenül is azon kérdés merül itt föl: miért volt ezt szükséges a gyülekezettel tudatni? Az elmondottakból gyanítható, noha bebizonyítva nincs, hogy nagyon korán kezdték a házasságokat egyháziilag megerősíteni és papi áldás által megszentelni. Már Ignatius (ad Polycarp. cap. 5.) követelte, hogy a jegyesek a püspök tudtával kössenek házasságot, nehogy u. m. házasságuk csupán testi, hanem Isten akarata szerinti összeköttetés legyen.

Lehet, hogy a püspöknél tett ilyen bejelentések kezdetben csupán magán jelleműek voltak, melyeknek céljok nem vala egyéb, mint tanácsot kérni, valamint ilyent az első keresztyének minden fontosabb életviszonyaikra nézve ott kerestek; de a dolog bizonyosan csakhamar más szint nyert. A bekövetkezett nyilvános hirdetések alapja meg volt vetve, és már a harmadik század elején tartoztak a házassulók szándékukat a püspöknél bejelenteni, hogy emez azt a gyülekezettel tudassa. Ezt nevezték: *matrimonium profiteri in ecclesia* *); a hol pedig e bejelentést elmulasztották, az ilyen szövetséget parázsnaságnak tekintették, mint Tertullian (de pudicitia cap. 4.) mondja: „*Penes nos occultae quoque coniunctiones, i. e. non prius apud ecclesiam professae, iuxta moechiam et fornicationem iudicari periclitantur.*“ **)

Történtek legyen azonban bár ama bejelentések kezdetben csupán azért, hogy az illetők a püspöktől tanácsot kérjenek, nem sokára más körülmény is bekövetkezett, mely azokat szükségessé tette. Nem sok idő folyt le ugyanis, midőn a keresztyén és nem keresztyén közti házasságot tilosnak tartották, mint a *cultus disparitas* maig is a házassági akadályok közé tartozik. De éppen azért, hogy az ilyen házasságokat megakadályozzák, szükségessé vált, minden kötendő házasságot a gyülekezetnek tudtára juttatni. Planck (*Geschichte der kirchlichen Gesell-*

*) Házasságot az egyházban vallani.

**) Nálunk a titkos, azaz előbb az egyházban be nem vallott összekeléseket is parázsnaság itélete fenyegeti.

schaft 1. r. 471. l.) hozzáteszi: „Valószínűleg azon vágy is, hogy a házasságot minél közelebb viszonyba hozzák a vallással, hozzájárult; igen könnyen megtörténhetett tehát, hogy e professiókat (hirdetéseket) már a harmadik században általános kelléknek tekintették. Nem sokára több zsinati határozat is megerősítette.“

A dolog egy lépéssel ismét hamar tovább ment. A *professio in ecclesia* lassanként valóságos eljegyzéssé lett, legalább azon hit terjedt el, hogy az eljegyzés az ilyen *professio* által lesz ünnepélyessé és érvényessé. Ebből ismét az következett, hogy míg előbb az eljegyzésnek kötelező erőt nem tulajdonítottak, ez az egyház közbejötté folytán megszűnt, a mi a polgári házassági jogban is változtatást eredményezett *).

Némelyek azt hiszik, hogy az első századokban a papi áldás azonnal az eljegyzésnél (*sponsalia*) történt. Egyébiránt bármi valószínűnek lássék is ez, történeti érvekkel nem bizonyítható. Azonkívül ama *professio* egészen haszontalan lett volna, ha azt rögtön a papi áldás is követi, mert akkor az tulajdonképen nem lett volna egyéb, mint maga a házasság kötése. Már pedig arról világos történeti bizonyosságok léteznek, hogy maga a házasság kötése másnemű vallásos szertartásokkal volt összekötve, t. i. a papi áldás, *benedictio sacerdotalis*. Ez is már korán, nevezetesen a 2. század végén volt szokásban, mint arról alexandriai Kelemen és Tertullian tanuskodik. Amaz (*Paedag. L. III. c. 11.*) kikel az ide-

*) T. Codheod. lib. III, tit. 5.

gen haj viselése ellen. Ha, úgymond, a nő fején idegen haj van, a presbyter nem az ő fejére teszi kezét, nem őt áldja meg, hanem másnak fejét, a kié t. i. az a haj volt. Emez pedig (Ad uxor. L. II. c. 9.) azt mondja, hogy az egyház megszenteli s az imádság (áldás) megerősíti a házasságot. Annyi bizonyos, hogy e szokás a 4. században általánosan el volt terjedve. Hogy pedig ez a kor uralkodó szellemének tökéletesen megfelelt, maga a dolog természete eléggé mutatja.

Mindamellettt épen olyan bizonyos, hogy e szokástól, még a 4. században is, gyakran eltérések történtek. Himerius, tarracoi püspök több rendbeli kérdést intézett Damasius, római püspökhöz, melyekre ugyan ez nem, hanem utóda Siricius 385-ben válaszolt. E levélben *) többi közt ez is áll: „De coniugali autem velamine requisisti, si desponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus; quia illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur**). Itt maga a római püspök az eljegyzett, nem pedig a már nőül vett menyasszonynak adott áldásról beszél; és erről mondja, hogy más el nem veheti, ha csak a neki nyújtott

*) Schönmann: Epist. Pontificum Romanorum. Götting. 1796. 410. l.

***) A házassági kötésről pedig kérdést tettél, vajjon valaki a más által eljegyzett leányt elveheti-e. Nehogy ez történjék, mindenképen tiltjuk, mivel azon áldás, melyet a pap a férjhez menendőnek ad, a híveknél némi szentségtörés, ha valami áthágás által megsértik.

papi áldáson szentségtörést elkövetni nem akar. Ebből következtethetni, hogy az áldásnak már az eljegyzésnél volt helye, és hogy ez épen olyan kötelező erővel birt, mint maga a házasság. Erre magyarázhatni Ambrosius nyilatkozatát (Epist. 70.) is: „Ipsum coniugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oportet“^{*)}. Nem mondja tehát, hogy a papi áldás köti, hanem csak hogy megszenteli a házasságot. De ugyanebből következik, hogy ha az eljegyzéshez papi áldás csatlakozott, annál inkább történt az a házasság kötésénél.

És csakugyan az egyház ez idő óta a törvényes házasságot a papi áldástól kívánta függővé tenni. Ebből azonban azon esetre sem lehetne azt kihozni, hogy a házasság a papi áldás által kötöttet, ha a Pseudo-Isidor által bizonyos 2. századbéli Eccaristus püspöknek hamisan tulajdonított levél némi hitelességgel bírna. A papok egyszerűen megáldották, vagy ha jobban tetszik, megszentelték a házasságot, épen úgy, mint a templomot megáldják vagy megszentelik, midőn már föl van építve. De ki fogja abból következtetni, hogy a papok építik a templomot?

E cikk befejezéseül még a római joghoz kell folyamodnunk, vajjon nem határozott-e ez e tekintetben valamit? Mert az egyházi házasságkötésnek alapvonalai a római jogban csakugyan föltalálhatók, noha annak határozatai közt némi eltérésekre akadunk. Justinian novellái (74. cap. 4.

^{*)} A házasságot magát papi lepellettel és áldással kell megszentelni.

§. 1) csak azt mondják, hogy az, a ki házassági szerződést nem akar iratni és mégis törvényes házasságra kíván lépni, ezt templomban (*domus orationis*) az egyházi ügynök (*defensor ecclesiae*) előtt tartozik bejelenteni, ki aztán 3—4 klerikust tanú gyanánt hív, és ezek előtt fölveszi a jegyzőkönyvet, melyet saját és a tanúk aláírásával átad a házasoknak. Egyébiránt ez utóbbi körülmény is elmaradhat, mely esetben a jegyzőkönyv a templom levéltárában a szent eszközök közt őrzendő, mindaddig, míg szükség lehet a házasság törvényességének bizonyítására.

Igaz, hogy a törvény ez eljárást csak az előkelőknek engedi meg, ha a házasságot nem kötik adományozással. Ez azonban akkor is hiányozhatik, ha a férfi, akár otthon, akár a templomban a bibliát érintve (*sacra eloquia tangens*) feleségének megesküszik, hogy őt törvényes nejeinek akarja tekinteni. Az ilyen házasság, ugymond, már törvényes, mivel a nő maga magát adja „*dos*“ gyanánt.

E törvény tehát egy betűvel sem említi a papi áldást, mint a törvényes házasság kellékét. A *pandecták* sem szabnak meg semmi szertartásokat, mint a melyektől a házasság érvényességének függnie kellene, s úgy látszik, hogy e pontot a keresztyén császárok későbbi törvényei egészítették ki. A *pandecták* meghagyták a házassági szokásokat úgy, a mint voltak, és csak a kánoni jog törekedett a törvényes házasság kellékeinek körét tágítani. Ez azonban rögtön nem sikerült, mivel némely szokások, melyek nem voltak általánosan elfogadva, a régibb

törvényeket azonnal ki nem küszöbölhették. Így a megáldás szokását is idő folytán az érvényes házasság nélkülözhetlen föltételének kívánták tekinteni. Milyen eredménnyel? azt meg fogjuk látni.

E szerint a házasulók papi összeadása sem a régi egyház szokásán, sem a római jog határozatain nem alapul. Csúpan később idézték azt elő némely körülmények s bizonyos dogmatikus elvek, melyek a házasságnak szentséggé emeléséből származtak, megerősíték. Ezeket alkalmazták a későbbi szokásra, hogy az által szentesítsék, s a kánoni jog aztán minden régi tanubizonytságot felkutatott, melyekben a papi áldásról említés van, hogy ez által a papi áldás nélkülözhetlenségét bebizonyítsa. Ezért áll Gratian *decr. cap. 2. l. 3o. qu. 5.* „Nullus fidelis occultas nuptias faciat; sed benedictione accepta a sacerdote, publice nubat in Domino*). Megjegyzendő azonban, hogy a benedictio itt nem fordul még úgy elő, mint a házasság nélkülözhetlen kelléke.

A papi áldás ennél fogva tisztán egyházi cselekvény volt ugyan, de a melytől a házasságnak, mint polgári szerződésnek érvényessége épen nem függött. Az állam meghozta a házasságra vonatkozó törvényeket, Justinián pedig azt rendelte meg, hogy a polgári szerződést bizonyos esetekben egyházi cselekvény által szentesítsék, a nélkül azonban, hogy a papi áldást említené, mely e szerint sem egyházilag, sem polgárilag nélkülözhetlen nem volt.

*) Egy hívő se kössön titkos házasságot, hanem vevén a pap áldását, házasodjék meg az Úr nevében.

Csak a 9. századtól fogva kezdtek neki törvényes erőt vindicálni, mint a következő cikkben kimutatjuk.

IV.

Valamint a régi egyház a papi áldást, mint a törvényes hazasság kellékét nem ismerte, épen oly kevésbé lehet azon időt meghatározni, mikor lett ez általános szokássá. A történeti nyomok fonalán azonban bátran állíthatjuk, hogy ez a 10. század előtt történt.

Új szokásoknak mindig némi időre van szükségök, míg meggyökeresednek s általában elterjednek, épen úgy, mint kiirtásuk nem lehet pillanat műve. Épen így volt ez a papi áldással is a házasságok kötésénél. Bölcs Leo császár szükségesnek tartotta 889 és 911 közt kiadott törvényeibe a „régí szokás“ megtartásának szükségét újra beigtatni. Miből következtethetjük, hogy bizony az ő korában még sem tartották meg azt a „régí szokást“ mindenhol, mert hiszen máskép semmi szükség sem lett volna a parancsolat megújítására. A corpus iuris civilisben Imp. Leonis Const. 89. ezt olvasuk: *Vetustas matrimonii constitutionem, dum id citra iam receptam benedictionem iniri sineret, neglexisse videtur**). Ezt ő nem tartván helyesnek „benedictionis testimonio matrimonium confirmari iubemus.“ És továbbá hozzáteszi, hogy a papi ál-

*) A régi kor, úgy látszik, elhanyagolta a házassági szabványokat, midőn a házasság kötését a már bevett áldáson kívül megengedte.

dás nélküli házasság nem valódi házasság, ennél fogva az ilyen házasságból származó semminemű jogot nem igényelhet, minthogy semmiben sem különbözik a coelibatustól. Habár tehát eddig nem létezett is egyházi törvény, mely ez ünnepélyességet követelte volna, a kilencedik századtól fogva azt nem ugyan egyházi, hanem polgári törvény kívánta. De épen azért az egyháznak ez idő óta nem volt szüksége e követelést külön törvény által megállapítani, minthogy a régi, de olykor elhanyagolt szer-tartást a polgári törvény eléggé szentesítette.

Ugyanez időtájban emelkedette szokás a frank-német birodalomban is törvényes erőre, megparancsoltatván, hogy minden házasságot a templomban, és pedig nyilvánosan kell megáldani, mivel — mint azon kor véleménye tartotta — e szertartás elmulasztása a remélt utódokra nézve nagyon káros következésű lehet. Hogy pedig e törvényes parancsnak még nagyobb nyomatékot szerezzenek, a balhít néhány példát egyetemesített, felhozván olyan eseteket, hol az egyházilag meg nem áldott házasságokból (ex clandestinis coniugiis) származott gyermekek egyik-másik természetű hibával birtak. A frank királyok által gyűjtetett capitulariák szerint az ilyen házasságokból „procreari solent coeci, claudi, gibbi et lippi, sive alii turpibus maculis aspersi.“*) Természetesen arról hallgatnak, hogy az egyházilag megáldott házasságokból is születtek olykor vakok, sánták, púposok stb.

*) A titkos házasságokból vakok, sánták, púposok és fájós szeműek vagy rút foltokkal behintettek szoktak születni.

Azon körülmény, hogy a törvényes parancs érvényesítése végett ekkép minden érvet föl kellett hozni, méltán azon véleményre enged következtetni, hogy nem könnyű föladat lehetett, a németeknél csak imitt-amott dívott papi áldás szokását mindenhol behozni. — Leo császár, mint láttuk, a papi áldás nélkül kötött házasságot coelibatusnak nevezte; a frank királyok pedig szükségesnek tartották a szomorú következményeket elsorolni, hogy a népeket rábirják a papi áldás megtartására. Nagy Károly egyúttal érvénytelennek nyilvánított minden házasságot, melyet addig az állam érvényesnek tartott. Mig t. i. a keresztyénség nem lett államvallássá, az egyházi áldás nem válhatott általános szokássá, mivel nem egy izben fordult elő azon eset, hogy a keresztyén férfi nem keresztyén nőt vett el, vagy más házasságot kötött, melyet az egyház helyben nem hagyhatott, és az egyház mégis kénytelen volt azt tűrni, ha az állam helybenhagyta. E házasságok voltak tehát azok, melyeket Nagy Károly megtiltott, kiadván azon törvényt, hogy kivétel nélkül minden házasság törvénytelen, „nisi sponsa suo tempore sacerdotaliter cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur“ (ha csak a menyasszony imádsággal és oblációval a papáltal maga idején meg nem áldatik). A mennyiben pedig itt csupán a menyasszony megáldásáról van szó, és nem egyszersmind a vőlegényéről, ezt azon nézetből kell kimagyaráznunk, mely akkor a házasságról az egyházban uralkodott. A zárdai élet ugyanis kiválólag szentnek tekintetvén, a házasságot némileg kárhözatos-

nak tartották. Ennek élet tehát az által vélték elvehetni, ha a pap a házassági szövetséget s illetőleg a menyasszonyt megáldja. Hasonló volt ez némileg a keresztségnél szokásba jött ördögűzéshez.

Egyébiránt csalatkoznék, a ki azt hinné, hogy e törvényes intézkedés folytán a papok által kivétel nélkül minden házasságot megáldattak volna. A törvény minden vidéken nem terjedt el azonnal, következőleg nem is lépett életbe. Voltak még mindig tartományok és népségek, melyek ősi szokásaikhoz ragaszkodván, az új intézkedés szükségéről és célszerűségétől nem bírtak meggyőződni. E meggyőződésnek a nép érzületéből kellett kifejlődni, mi csak akkor következett be, midőn az egyház a németeknél is kellő szervezetet nyert.

De mihelyt az egyházi isteni tiszteletet liturgiai tekintetben bizonyos törvényekhez kötötték, s ezeket a cultus egyes részeire kiterjesztették, a házasság papi áldásának is be kellett következnie, minthogy a sacramentariumok vagy liturgiai könyvek erre nézve határozott utasításokat tartalmaztak. Az áldozár számára a házasság kötésének szertartásai pontosan meg voltak szabva, s ő ezekhez tartozott alkalmazkodni. Innen a capitulariákban azon törvényes rendszabály, hogy a völegénynek az arát a papi áldással, mint a sacramentariumban meg van szabva, kell elfogadnia. Azonban épen azon körülmény, hogy az újan megtérített népek oly nehezen alkalmazkodtak e rendszabályokhoz, azon következtetésre vezethet, hogy a régibb keresztyének már előbb hozzá voltak e szertartáshoz szokva, és csu-

pán egyesek kerülték annak megtartását, nevezetesen akkor, midőn törvénytelen vagy olyan házasságot kötöttek, melytől nem remélhették, hogy azt a püspök vagy egyházi hatóság helyeselni fogná. Így már Nagy Gergely sacramentariumában van ilyen alkalomra külön mise. Miből egyébiránt ismét legkevésbé sem következik, hogy erre világos egyházi törvény létezett volna, valamint ilyen csakugyan nem is létezett. És ez annál feltünőbb, mivel az egyházi atyák és első századbéli zsinatok több részben foglalatoskodtak házassági ügyekkel, s a papi áldás szükségét még is soha ki nem mondták, sőt a régi egyház a házasság kötésében sokkal engedékenyebb volt az államnál. Így a szabad ember és rabszolganő közti házasságot, melyet az állam nem tekintett egyébnek ágyasságnál, az egyház törvényesnek tartotta. A házassági akadályok rokonságnál és sógorságnál fogva, több ízben szóba jöttek, mihez később még a szellemi rokonság is járult. A vegyes házasságot (t. i. keresztyének és zsidók, vagy pogányok, vagy még az eretnekek közt is) az egyház előbb poenitentiával büntette, a második concilium trullanum pedig 692-ben határozottan kárhoztatta. A második házasságra az egyház két évig terjedhető poenitentiát szabott, míg a harmadikat és negyediket nem is ismerte el házasságnak. A Mileveben Afrikában 416. tartott concilium az elválasztottak új házasságra léphetését megtiltotta, mit egyébiránt teljesen csak III. Ince pápa érvényesített. Ime, mennyi alkalom ajánlott az egyház atyáinak kimondani a papi áldás

nélküli házasság érvénytelenségét, és mégis ezt sehol sem tették, bizonyosan azért, mivel azt magok sem tartották nélkülözhetlennek.

Ellenben a 11. században egy Wormsban kiadott törvény már nagyon szigorúan elrendeli, „ut nullus fidelis, cuiusque conditionis sit, occulte nuptitas faciat; sed benedictione a sacerdote accepta, nubat in Domino“*), tehát hogy papi áldás nélkül házasságot kötni nem szabad.

Ugyanezt már korábban I. Miklós pápa is elrendelte a 9. század második felében, hol az eljegyzést a kötendő házasságra vonatkozó ígéretnek mondja, midőn a vőlegény gyűrűt ad a menyasszonynak, s a házassági szerződést elkészítvén, ezt két tanú megerősíti. És u. m. ezután jö a „nuptialia foedera“ (a házasságkötés), mely templomban papi áldozás által történik. Ekkor kapják a házasulók az áldást és mennyei leplezést (coeleste velamen) azon módon, mint Isten az első emberpárt a paradicsomban megáldotta: Növekedjete és szaporodjatok stb. A második házasságnál a velamen nem volt megengedve. A házasulókat a templomból való kimenetelökkor koszorúkkal ékesítették, melyeket a templomban e célra tartottak.

Igy a pápai rendelet; de még ebben sem mondja ki a benedictio nélkülözhetlenségét, hanem az egészet csak úgy tekinthetni, mint tanácsot, melyet hiveinek ad.

* * *

*) Egy hívő se kössön, bármilyen állapotú legyen, titkos házasságot; hanem vevén a pap áldását, házasodjék meg az Úr nevében.

A középkortól fogva e benedictióval mindig misét is szoktak volt összekapcsolni; mindamellet a papi áldás mégis alig birt más jelentőséggel, mint hogy ez nyilvános kihirdetése volt a házasság kötésének, mihez a házasulókért való imádságok és rájuk mondott áldás járultak. Arról szó sem volt, hogy a pap az ő áldása által köti meg a házasságot; ő csupán tudtára adta a gyülekezetnek, hogy a házasság megkötött. Épen ez volt oka, miért nem ügyeltek sokan az erre vonatkozó rendeletekre s házasságukat meg nem áldatták. Azon hit, hogy az egyház hozzájárulása nélkül kötött házasságok érvénytelenek, még ekkor nem volt általánosan elterjedve; mert a házasság nem volt még szentségnek declarálva.

A 8. századtól kezdve a 10-kig még csak négy sacramentomot ismertek, melyek közé a házasság nem tartozott. De számuk ez időtől fogva mindig szaporodott, úgy hogy Otto, bambergi püspök az általa megtérített pomerániaknak 1124-ben már hét szentséget ajánlhatott. Ő már a házasságot szükséges sacramentumnak nyilvánította mindazok számára, kik az önmegtartóztatásra képtelenek. És ezzel ki volt mondva a papi áldás szüksége is a házasság kötésénél; mert a szentséget papon kívül más nem végezheti. Lehetne-e valamivel nyomatékosabban a benedictio nélkülözhetlenségét bizonyítani?

Midőn nem sokára ezután Petrus Lombardus föllépven, az egyház őt a dogmatika oraculumának elismerte, a hét szentségről szóló tan egyházi sanc-

tióban részesült, és az egyház a házasságot sacramentum gyanánt elfogadta.

A papi áldás, a mennyiben nem állt másból, mint imádságokból és áldáskivánatokból, magában nem képezte még a házasság szentségét. Ehhez még különös forma kellett, mely az egyház addigi rituáléiban és liturgiai irataiban egészen hiányzott. Valószínűleg még ezután is sokáig csupán a szokott benedictioi formulát használták, a nélkül, hogy ezt a sacramentumra való vonatkozással módosították volna. Vagy talán sacramentumnak tartották a házasságot, habár mellette a sacramentum lényegéről megfeledkeztek?

Minden esetre feltűnő, hogy az egyházi hatóságok erre oly kevésbé ügyeltek; mert a 15. század előtt semmi nyoma sincs azon formulának: „Ego vos coniungo in nomine“ stb. *) És mindaddig, míg ezt a házasságkötés lényeges kellékének nem tekintették, az egyház fönnebb idézett törvényeinek határozatait könnyen ki lehetett kerülni. Előbb azon hitnek kellett az emberekben meggyökereznie, hogy vétek házasságra lépni, a nélkül, hogy azt szentséggé változtassák.

Ez elhanyagolásnak egyik oka azon határozatlanságban keresendő, melylyel a leghíresebb egyházi tanítók a házasságról, mint szentségről nyilatkoztak. E határozatlanság idézte elő idő folytán azon vitás kérdést is: ki tulajdonképen a „minister sacramenti“? a pap-e, vagy a jegyesek? Első alkalmát e

*) Én titeket összekötlek az Atyának stb. nevében.

határozatlanságra kétségtelenül Aquinoi Tamás szolgáltatót, midőn kételkedve nyilatkozott arról, vajjon a házasság csakugyan szentség-e, mivel benne a kellő forma hiányzik; minthogy a papi áldás nem tartozik a szentség lényegéhez. Épen így nyilatkozik sz. victori Hugo is, midőn mondja, hogy a sacramentum, „materiale elementum“ (a szentség anyagi elem), s állítja, hogy a házasság ilyennel nem bír.

* * *

Az eddigi kutatások nyomán a házások papi összeadására vonatkozólag egészen más eredményre jutottunk, mint a milyent várni lehetett volna. A mit a régi egyház „benedictio sacerdotalis“-nak nevezett, egészen különböző attól, a mit a későbbi kor a papi áldás és copulatio alatt értett; ennél fogva a kettőt egymással nem szabad összezavarni. Ez áldásformák a régi rituálékban nem voltak egyéb, mint egyszerű imádságok s üdvkivánatok az új házások számára; legkevésbé sem voltak tehát arra szánva, hogy a házasságot általok kössék, vagy csak meg is erősítsék. A házasság, mondtak legyen az állami és egyházi törvények bármit, e benedictio nélkül is érvényes volt, és ez érvényesség egészen a 15. századig főnállt, nem lévén t. i. egyéb polgári szerződésnél. A papi áldás a házások önkényétől függött, s nem tartozott a házasság lényegéhez. Ekkor változtatták át a benedictiói formulát összeadási formulává, mely által a házasság megkötöttet. Az első

ilyen módosított formula csak a 15. század elejéről létezik a leydeni egyház pontificáléjában, mely a későbbiekhez hasonlít, melyek szerint t. i. a pap kérdéseket intéz a házasulókhoz, s ha ők ezekre igennel felelnek, házasságra összeadja őket az Atyának Fiunak és szent Léleknek nevében.

Igy jött létre a papi összeadás gyakorlata; de még ekkor sem lett általánossá, valamint az soha sem volt. Az egyházi törvények a házasság érvényességéről nagyon ingadozók; hiszen a házasság mint polgári szerződés akkor is érvényes, ha a jegyesek pap és tanúk előtt házasságra lépési szándékukat kölcsönösen kijelentik, habár a papi áldás, mint lényegtelen szertartás elmarad.

És ezt különösen a magyarországi papság már évtizedek óta tetteleg el is ismerte. Azon idő óta, midőn a harmincas években néhány vakbuzgó püspök a szerencsétlen vegyes házassági vitákat vakmerően előidézte, az 1844: 3. t. c. 2. §-a pedig határozottan kimondta, hogy a protestans papok előtt kötött vegyes házasságok is érvényesek, milyen eljárást követett a r. kath. clerus? A hol a protestans völegényt nem sikerült sem hizelgéssel, sem fenyegetéssel reversalis adására kényszeríteni, összeadták ugyan a házasulókat, hanem az áldást megtagadták. És azért soha eszök ágába sem jutott az ilyen házasság törvényességét kétségbe vonniok, és ha akár az ilyen, akár protestans pap által összeadott házasságból született gyermeket vittek hozzájuk keresztelés végett, hűségesen oda jegyezték az anyakönyv illető rovatába, hogy „törvényes

házasságból“ született, vagyis az ő diplomatikus nyelvökön „ex legitimo thoro natus“ (mert jellemző az is, hogy náluk a hivatalos nyelv nem a magyar, hanem a római). Ezekből kiderül, hogy a magyar clerus a házasságnál a papi benedictiót, melyet a régibb egyház a házasságnál egyedül sürgetett, nem tekinti *conditio sine qua non*-nak.

Más kérdés az, vajjon az olyan házasság, mely papi áldás nélkül kötött, a kánoni jog szerint felbonthatatlan-e, milyennek lennie kellene, ha már szentséggé vált? A tridenti zsinat decretumai szerint azt kell felelni, hogy igen; mert az erre vonatkozó határozat így hangzik: *Qui aliter, quam praesente parcho, vel alio sacerdote de ipsius parochi vel ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad in contrahendum omnino inhabiles reddit, et istiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat. Sess. 24. c. 1.* E szerint csupán azon házasságokat mondja semmiséknek és érvényteleneknek, melyek nem a pap s két vagy három tanú előtt kötöttek; de azt éppen nem mondja, hogy a házasságot, azon papnak, ki előtt az összekelési szándékot kijelentik, össze is kellene adnia; ennél fogva elismeri a polgári házasságot. De azért az ilyen házasság még nem szentségi házasság, milyenné csak a templomi összeadás (*copulatio*) által válnék. Amazok tehát egyszerűen polgáriaknak tekintendők, ha az eljegyzés, mert a zsinat csak erről beszél, pap és tanúk előtt történt,

a nélkül, hogy ezután a szülők ellenmondására hallgatni kellene.

Ezek folytán még mindig fönmarad azon kérdés: ki tulajdonkép a házasságra nézve a minister sacramenti? Ha az áldásnál és copulationál fogva a pap, akkor ez a kötelező erőt nem növeli; ha pedig magok a jegyesek, úgy amaz fölösleges. A tridenti zsinat határozata szerint a jegyesek, ha szándékukat pap és tanú előtt nyilvánítják, s e szerint e nyilatkozat folytán lenne a szenség sacramentummá. Ha tehát az újabb canonisták közül némelyek a papot mondják „minister sacramenti“-nek, ez dogmatikus szempontból következik, de ez épen oly kevésbé felel meg a régi egyház gyakorlatának, mint a kánoni jognak, melyet csak a reformatio óta rendeltek alá a dogmatikának.

Hogy a házasságot nem a papi áldás teszi szentséggé, arról még azon körülmény is tanúskodik (ha ugyan ezt még tovább is szükséges volna bizonyítani), hogy ha valamely házastárs férjének vagy nejének halála után új házasságra lépett, azt nem szokták volt megáldani, a nélkül, hogy ez azért érvényességében legkevesebbet is szenvedett volna. Igaz, hogy a régibb egyház a második házasságot nem helyeselte*); a mennyiben azonban ilyenek mégis létesültek, azokat sem fosztották meg a szentség praerogatívájától.

*) Durand még a 13. században is azt követelte, hogy azon papot is hivatalától kell megfosztani, ki a második házasságot megáldja.

V.

Eddig csupán a róm. katolikus egyház viszonyát a házassághoz vettük tekintetbe, történeti adatok nyomán derítve föl, hogy a 9. s illetőleg 12. századig szó sem volt a házasoknak papok általi összeadásáról; valamint azt is, hogy a benedictio korán jött ugyan szokásba, hanem ez soha sem tartozott a házasság lényegéhez, valamint az egyház tőle a házasság érvényét soha nem föltételezte, sőt hazánkban a legujabb időben is tetteleg mellőzhetőnek tekintette. Ideje, hogy már most a protestansokra fordítsuk figyelmünket.

Az egyházi házassági törvények a reformatiókor különös sorsban részesültek. A reformatio a püspökök hatóságát általában meg akarta szüntetni, a minthogy az ellen csaknem egyhangúlag nyilatkoztak mindazok, kik a reformatorok nézeteihez csatlakoztak. Meg akarták törni a lelkiismereti kényszert, s ennél fogva a püspöki hatalmat a fejedelmekre ruházni. De e gyökeres változtatásra még nem volt minden előkészítve; e szerint részint ezen, részint más okoknál fogva a legelső egyházszervezésekben igen sok intézkedés nagyon is magán viseli az ideiglenesség jellegét. Másfelől a fejedelmek e jog gyakorlatát többnyire az ő consistoriumaikra ruházták, melyek azonban nem voltak egyebek, mint titkos tanácsi termeik bizottságai. Mikor aztán idő folytán a protestans egyházi jog elveit föl akarták állítani, inkább a római polgári, mint a kánoni joghoz folyamodtak. De e körülmény a há-

zasság tekintetében a jogi megállapodásra csekély befolyást gyakorolt, és csaknem semmit sem tartalmazott azon ünnepélyességekre nézve, melyek az érvényes házasság kötésére megkívántatnak. Itt tehát megtartották az egyház és kánoni jog gyakorlatát, csupán a dogmatikus előitéleteket igyekeztvén kikerülni a házasságról mint szentségről, valamint azon erkölcsi káros következményt is, mely abból származhatik, hogy az olyan házasság már érvényes, mely csupán két tanú és lelkész előtti kölcsönös nyilatkozat által kötöttet, mint azt a középkori egyház kimondta.

Hogy azonban a protestans és róm. katolikus házasság közti különbséget földerítsük, újra emlékeztetbe kell hoznunk a tridenti zsinatnak erre vonatkozó, már fönnebb idézett határozatát. A róm. kath. egyházban ugyanis érvényes a házasság, ha az 2—3 tanu és a páp előtt (nem által) kötetik, habár a papi áldás nem járult is hozzá; tehát, ha a jegyesek a páp jelenlétében egyszerűen kijelentik, hogy egymással házasságra lépni kívánnak. Ezért ott már az eljegyzés is bir kötelező erővel. Ott tehát tulajdonképen helye sincs annak, a mit copulatiónak neveznek, hanem a fő dolog az, a mit a régi egyházban benedictiónak mondtak; mert hiszen a kölcsönös kijelentés páp és két tanú jelenlétében már az eljegyzés alkalmával megtörtént.

Nem ugy a protestansoknál. Luther és a reformatorok a házasságot nem ismerték el sákramentomnak, már csak azért sem, mert a sákramentomnak az uj szövetség kifolyásának kell lennie, Krisz-

tus tanításának jellegét kell magán viselnie. Igen, de a házasság nem új szövetségi intézmény, hanem olyan, mely létezik azóta, mióta emberek léteznek, tehát az ember természetéből folyó valami. Épen azért a házasságot mindenkinek megengedték, ha ez által isteni törvények ellen nem vétkeznek; ennél fogva e részben semiféle egyházi korlátozást el nem fogadtak.

De másfelől ugyancsak a reformatorok a házasság kötését a lelkészekre bízák. A szoros értelemben vett *symbolicus* könyvek ugyan e kérdést tüzetesen nem tárgyalják, hanem leginkább csak annak szentségi jelentése és a papi nőtlenség ellen tiltakoznak. De Luthernek „Traubüchlein“ című munkája, melyben utasítást ad, mikép végezzék a lelkészek a *copulatiót*, a fő *symbolicus* könyvek egyikének, a katechismusnak függeléke. Reformatus részről pedig a Conf. helv. I. a 37. cikkben hasonlóképen oda utal, míg a *Harmonia confessionum*-ban a Conf. helv. II. 29. fejezetében e szavak állnak: *confirmentur (t. i. coniugia) publice in templo cum precatone et benedictione* *).

Ezek nyomán a protestans egyház a gyakorlatban is kezdettől fogva a házasságot többnek tekintette egyszerű polgári szerződésnél; de épen azért a *benedictiót* az érvényes házasság elengedhetlen követelményének tartotta. Mert — mint Luther az említett *Traubüchlein* előszavában mondja — mint polgári szerződéshez a papnak

*) A templomban nyilvánosan imádsággal és áldással erősítsenek meg (t. i. a házasságok).

semmi köze nem lehetne; de a megáldásra és „összeadásra“ azért kötelezvék, hogy ez által a cselekvényt ünnepélyes méltósággal lássák el. Ennélfogva a papi összeadást mint dicséretes intézményt megtartották. Innen van, hogy a többnyire Luther Traubüchlein-ja alapján készített agendákban rendszeresen megvan azon formula: Én titeket házasságra összedlak stb. De épen azért igen következetesen jár el a protestans egyház, midőn az eljegyzésnek semmi kötelező erőt nem tulajdonít; mert míg a r. kath. egyház tanítása szerint a pap és két tanú előtt tett nyilatkozat elegendő a házasságra, a házasság tulajdonképen az eljegyzés által köttetik, és a ki mégis visszalép, az a fönnebb idézetek szerint sacrilegiumot követ el. A protestansok szerint ellenben a házasság csak a papi összeadás által van megkötve.

Azonban nem lesz fölösleges azon indokot is szemügyre venni, mely Luthert erre vezette. A copulatio célja — mint ő maga mondja — az, hogy az ifju nép tanulja meg ez állapotot (a házasságot) komolyan tekinteni és tiszteletben tartani, mint isteni művet és parancsot, és mellette ne üzze oly gyalázatosan (schimpflich) az ő bolondságait nevetéssel, gúnynyal és más hasonló könnyelműséggel, mint eddig szokásban volt, épen úgy, mintha megházasodni és menyegzőt tartani valami tréfa vagy gyermekjáték volna. A kik először elrendelték, hogy a menyasszonyt és vőlegényt templomba vezessék, valóban nem tekintették tréfának, hanem nagyon is komoly dolognak, minthogy kétséget sem

szenved, hogy ez által Isten áldását akarták megnyerni, nem pedig nevetséget vagy valami pogány majomjátékot üzni.

E nézet a házasok összeadásáról a lutheri egyházban föntartotta magát, s ott csakugyan nem csupán benedicitónak, hanem valóságos copulatió-nak tartják. De épen ezért lényeges kelléke az érvényes házasságnak. A protestansoknál tehát a házasság az egyházi copulatio által köttetik, s így itt a pap az államot képviseli; valamint akkor is az állam érdekében működik, midőn a házasságra lépőknek szívökre köti kötelességeiket, más felől pedig jogaikra nézve fölvilágosítja. A gyakorlatban ennél fogva az ekkép végzett copulatio több az egyszerű benedictiónál.

Így a gyakorlat. De mondjanak a symbolicus könyvek bármit, legyen a gyakorlat bármilyen, miután a protestansokra nézve vallási tekintetben állandó törvény csak az lehet, a mi a szentírásban meg van parancsolva, azt pedig az új szövetség sehol nem követeli, hogy a házasulókat okvetlenül a papnak kell összeadnia: nincs semmi ok, miért ne mondanák ki a protestansok is, hogy a papi összeadás a törvényes és érvényes házasságnak nem nélkülözhetlen kelléke. Őket erre nézve symbolicus könyveik annál kevésbé kötik, mivel a szertartásokat, mint tisztán emberi intézvényeket adiaforáknak tekintik, melyek a körülményekhez képest bármikor változtathatók, sőt e külső cselekvények különböző országokban és vidékeken különbözők lehetnek. És ezt magok sym-

bolicus könyveik is egész szabadelvűséggel ki is fejezik, minek bizonyságául elég belőlök csak a következőket idézni:

Az Aug. Conf. 15. cikkében ez áll: De ritibus ecclesiasticis docent, quod ritus illi servandi sunt, qui sine peccato servari possunt. De talibus rebus tamen admonentur homines, ne conscientiae onerentur, tanquam talis cultus ad salutem necessarius sit *).

Az Apol. 8. cikke pedig ezt mondja: Scriptura vocat traditiones doctrinas daemoniorum, quando docetur, quod sint cultus utiles ad promovendam remissionem peccatorum et gratiam **).

És még ezeknél is határozottabban szól a Form. Conc. 10. cikke. Credimus, docemus et confitemur, Ecclesiae Dei ubique terrarum et quocumque tempore, licere, pro re nata, ceremonias tales mutare ***).

A házasságok pap általi összeadása is pedig nem isteni törvényen, hanem az egyház intézkedésén alapulván, kétségtelen, hogy ugyanazon egyház, mely e törvényt hozta, ismét meg is változtathatja.

*) Az egyházi szertartásokról tanítják, hogy megtartandók azon szertartások, melyek bűn nélkül megtarthatók. De az ilyen dolgokra nézve intetnek az emberek, nehogy ilyenekkel a lelkiismeretet terheljék, mintha az ilyen cultus szükséges volna az üdvösségre.

***) A szent irás a hagyományt ördögi tanításnak nevezi, midőn tanítják, hogy az ilyen cultus hasznos a bűnbocsánat és kegyelem előmozdítására.

***)) Hiszszük, tanítjuk és valljuk, hogy Isten egyházának az egész föld kerekiségén és bármely időben, a szükséghez képest szabad az olyan szertartásokat változtatnia.

VI. Végeredmény.

Befejezván történeti kutatásainkat, térjünk vissza oda, a honnan kiindultunk. Ma még csak magán társalgásban és az időszaki sajtóban vita tárgya a polgári házasság; de előreláthatólag a legközelebbi jövőben a törvényhozás szőnyegére is fog kerülni. Okvetlenül szükséges tehát, hogy tisztában legyünk vele. Egyik ellenvetés ellene, hogy az a dogmákba ütközik. E kérdés földerítése volt e lapoknak föladata.

Láttuk, hogy Krisztus és az apostolok a házasság kötésének módjára nézve semmit sem határoztak.

Láttuk, hogy az első keresztyéneknél a házasságokat sehol sem adták össze a papok. Az emberek bizonyosan az apostolok korában is házasodtak; és egyik sem említi közülök, hogy valaha házasságokat összeadott volna.

Láttuk, mint jött szokásba a tilos házasságok eltávolítása végett, a szándékolt házasságoknak a püspököknél bejelentése, melyeket az isteni tiszteletnél ki is hirdettek. Valószínű, hogy némelyek e hirdetésekhez már korán kezdtek a jegyekért való imádságot csatolni, s az új frigyre Isten áldását kívánni, mi a keresztyénség szellemével tökéletesen megegyezik.

Láttuk, hogy ebből alakult a papi benedictio, melyet az egyház mindig szigorúabban kezdett követelni, utóbb ettől föltételezvé a házasság érvényességét.

Láttuk, mikép változtatta az egyház e benedictiót valóságos copulatióvá; de fősúlyt mindig csak a benedeictióra fektetvén.

Láttuk, hogy még a tridenti zsinat sem kötötte a házasság érvényességét a copulatióhoz, hanem csak a pap és 2—3 tanú előtt tett nyilatkozathoz.

Láttuk, hogy a clerus a benedictiót is mellőzhetőnek nyilvánította, midőn a vegyes házasságokat ilyen áldás nélkül végezte, a nélkül, hogy azok érvényességét valaha kétségbe vonta volna.

Mindezek folytán napnál világosabban kiderül, hogy a polgári házasság a róm. katholicus egyház dogmáiba nem ütközik.

A protestansokra nézve pedig:

Láttuk, hogy Luther a papi copulatiótól föltételezte ugyan a házasság érvényességét;

láttuk, hogy ezt symbolicus könyveik is, legalább részben, kifejezik;

láttuk azt is, hogy e nézetek alapján fejlődött ki a protestans egyházban a gyakorlat; de

láttuk azt is, hogy a házasság kötésénél a pap csupán a jó rend kedvéért tulajdonképen az államot képviseli.

Mindamellet a protestans egyház semmiféle emberi intézményt dogmának nem tekinthetvén; arra pedig, hogy a házasokat pap adja össze, isteni parancs nem létező: dogmatikus tekintetben hasonlóképen semmi kifogást nem tehet a polgári házasság ellen. Annál kevésbé, mivel vannak protestans egyházak, hol a házasok összeadása soha a

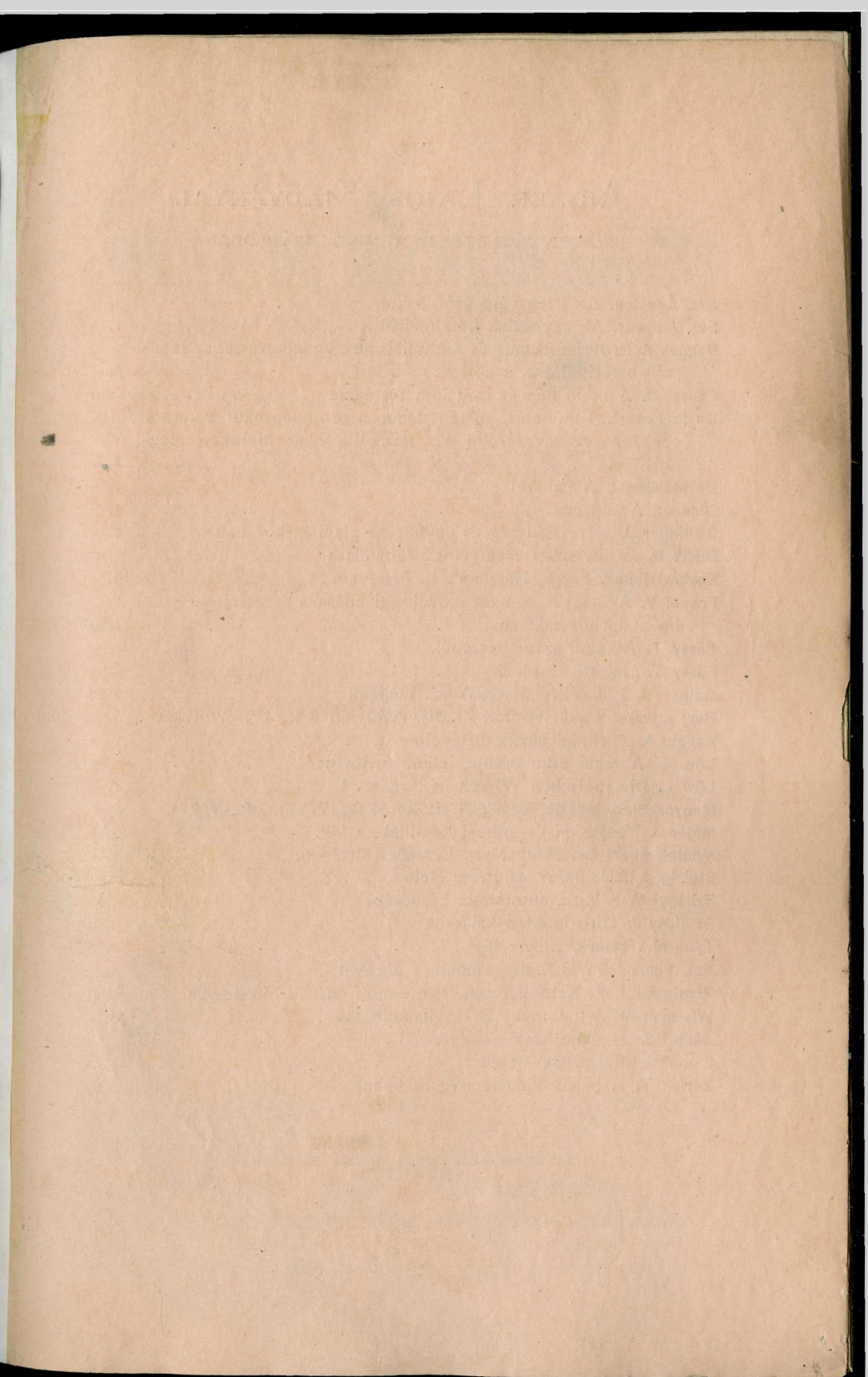
lelkészek jogköréhez nem tartozott, péld. Hollandban, s ezeket a többi protestansok mégis hitfeleiknek mindig elismerték, elismerte még az oly mély vallásosságú és pietista Spener is, épen egy ilyen házasság kötése alkalmával.

Mindezekből önkényt következik, hogy egyházi részről semmi sem áll utjában a polgári házasság behozatalának.

Azonban van ennék a kérdésnek még más oldala is. Nevezetesen: állnak-e dönthetetlenül azon előnyök, melyeket némelyek a polgári házasságtól várnak? És ha igen, nincs-e semmi egyéb mód, ugyanazon előnyöket más, kevésbé megrázkódtató úton biztosítani? Nem ellensúlyozzák-e azon előnyöket a polgári házasságból származható káros következtetések? Nem fog-e ezen legbensőbb szövetség iránti tisztelet csökkenni? Nem fog-e károsan hatni az erkölcsiségre? Nem veszélyezteti-e a növelést? Célszerű, tanácsos-e a milliók vallásos meggyőződésében gyökerező papi copulatio mellőzését kellő előkészítés nélkül a népre ráerőszakolni akarni? Nem kell-e épen olyan, vagy még nagyobb mérvű izgatásoktól tartani, milyeneket, fájdalom, a közös iskolák ellen tapasztalunk? Könnyítve lesz-e, s nem inkább nehezítve, kivált a vagyontalanoknál a házasság kötése, talán távol lakó tisztviselő előtt, ha az állam elegendő garantiát kíván a házasság érvényességére nézve, a mint ilyent már csak az örökösödés tekintetében kell követelnie? Pontosabbak és hívebbek lesznek-e a házassági jegyzékek, melyeket talán valami alárendelt hivatalnok,

mint mellékes foglalatosságot fog vezetni, az erre esküvel is kötelezett lelkészek által vezetett anyakönyveknél? stb.

Kétséget sem szenved, hogy mindezek nagyon fontos kérdések, melyeket igen hálados munka volna részrehajlatlanul megvitatni. Azonban e lapokban csak az egyház és házasság közti viszony földerítése levén föladatunk, ezúttal ezek taglalásába nem bocsátkozunk. Lehet, hogy egy későbbi röpiratban, a jelennek kiegszítéseül, ezeket is meg fogjuk vitatni.

AIGNER LAJOS KIADVÁNYAI.

(PEST, VÁCI UTCA 18. NEMZETI SZÁLLODA.)

Szt. Ágoston. Az Isten városáról. 3 köt.	3.—
Szt. Ambrus. Az egyháziak kötelmeiről	1.—
Balmes J. Protestantismus és catholicismus, vonatkozással az euro- pai polgárisodásra. 2 köt.	3.—
Cassel D. A zsidó nép és irodalom története	—80
De la Forest. Utmutatás, miként lehet a protestánsokat a kathol. egyházba visszavezérelni s a katolikuskokat hitükben meg- erősíteni	1.—
De Maistre J. A pápáról	1.—
Diderot. Az apácza	1.—
Döllinger J. Kereszténység és egyház az alapítás korában	2.—
Dudik B. Sz. Erzsébet ereklyéinek föltalálása	—10
Egyházi lapok. Szerk. Hatala P. II. évfolyam	4.—
Frankl V. A magyar nemzet műveltségi állása a kereszténység be- hozatala korszakában	1.50
Füssy T. Alkalmi szent beszédek	1.—
Füssy T. Halotti beszédek	1.—
Geiger H. Lidia, kép Marc. Aurél idejéből	1.20
Havi szemle. Szerk. Bodnár Zs. III. évfolyam 5 ft., IV. évfolyam	5.—
Karcsu A. A római pápák történelme. I.	1.—
Löw. L. A zsidó eskü multja, jelene és jövője	—80
Löw L. Die jüdischen Wirren in Ungarn. I.	1.—
Magyar Sion. Szerk. Knauz N. II. köt. 4 ft., IV. köt. 3 ft., V. köt.	3.—
Májér J. Vasárnapi és ünnepi homiliák. 2 köt.	3.15
Montalembert Gr. Magyar szt. Erzsébet története	2.—
Stelzig J. Alcantarái szt. Péter élete	1.—
Szilágyi V. A kath. autonomia kérdéséhez	—40
Szöllősy J. Hitszónoklati kalászok	2.50
Tyburni vértanúk. Elbeszélés	—50
Szt. Vince leányai Esztergomban. 2 ábrával	1.—
Weninger J. K. Catholicismus, Protestantismus és hitetlenség	—60
Wiseman M. A tudomány és kinyilatkoztatás	2.—
Zádori J. 32 májushavi szent beszéd	1.30
Zádori J. Mária-havi nefelejts	1.20
Zerich T. A pápai fejedelemség és birtok	—50

